

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ватаманюка Андрія Васильовича «Конституційний судовий діалог» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право

1. Обґрунтування теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету. Дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу конституційного судового діалогу як теоретичної конструкції, правового феномену та практичного інструменту сучасного конституціоналізму.

Сучасний конституціоналізм характеризується поступовим переходом від ієрархічної моделі правового регулювання до горизонтальної, діалогічної. Конституційні суди дедалі частіше виступають не лише традиційними національними «охоронцями конституції», а й активними учасниками транснаціонального та міжсудового діалогу, завдяки якому формуються спільні конституційні стандарти в умовах глобалізації та європейської інтеграції.

Конституційний судовий діалог стає одним із ключових механізмів забезпечення динамічного розвитку конституційного права, гармонізації національних і наднаціональних правових систем, а також запобігання конституційним конфліктам. Водночас відсутність чіткої теоретичної концептуалізації цього явища, його ознак, форм і моделей зумовлює фрагментарність правового регулювання суддівського розсуду, непослідовність судової практики та зниження передбачуваності конституційного правосуддя.

Судовий діалог є ефективним правокомунікаційним інструментом, який сприяє оптимізації транснаціонального захисту прав людини. Особливий інтерес викликають способи взаємодії судів при вирішенні складних питань, що виходять за межі однієї правової системи.

У Європі правовий простір має багаторівневу структуру, в якій функціонують конституційні суди держав-членів, Суд Європейського Союзу та Європейський суд з прав людини. Ці судові інституції покликані забезпечувати

ефективний захист прав і свобод, матеріальний зміст яких є значною мірою однорідним. Однак у такому «перенаселеному будинку» ніхто не може нав'язати свою волю іншим. Тому лише через діалог можливо згладжувати розбіжності та досягати узгоджених рішень.

Це явище не обмежується лише європейським континентом. Для України проблема набуває особливої гостроти: з одного боку, держава прагне повноцінної інтеграції в європейський конституційний простір, а з іншого — зберігає особливості власної конституційної традиції. Ефективне використання потенціалу конституційного судового діалогу може стати важливим чинником зміцнення конституційної демократії, підвищення довіри до Конституційного Суду України та посилення його легітимності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються в процесі здійснення конституційного судочинства та взаємодії конституційних судів.

Предметом дослідження виступає конституційний судовий діалог як теоретична конструкція, правовий феномен та практичний інструмент сучасного конституціоналізму.

Метою дисертаційної роботи є розроблення цілісної теоретико-методологічної концепції конституційного судового діалогу, визначення його основних моделей і форм, а також обґрунтування практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів його реалізації в Україні.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить комплексний системний підхід до вивчення конституційного судового діалогу як багатогранного правового феномену. Методологія побудована на поєднанні загальнонаукових, спеціально-юридичних та спеціально-наукових методів, що забезпечило всебічний аналіз теоретичних засад, процедурних аспектів, моделей і форм конституційного судового діалогу.

У роботі широко застосовувалися загальнонаукові методи. Діалектичний метод став основним і дозволив розглянути конституційний судовий діалог у динаміці, у взаємозв'язку та взаємодії протилежностей, зокрема співвідношення національного і транснаціонального, ієрархії та горизонтальної

взаємодії, стабільності та динаміки конституційного регулювання. За його допомогою розкрито суперечності між традиційним моністичним розумінням конституційного правосуддя та сучасною діалогічною парадигмою.

Системний метод дав змогу представити конституційний судовий діалог як цілісну систему, що охоплює суб'єктів (конституційні суди різних країн, ЄСПЛ, Суд ЄС), об'єкти (конституційні цінності, права людини, принципи конституціоналізму), механізми взаємодії та результати (формування спільних конституційних стандартів). Цей метод також застосовувався для аналізу взаємозв'язків між окремими формами діалогу, зокрема доктриною конституційних запозичень, окремими думками суддів та різними моделями діалогу.

Структурно-функціональний аналіз використовувався для виокремлення структурних елементів конституційного судового діалогу (процедурних, змістовних, інституційних) та визначення його основних функцій: інтегративної, легітимаційної, інтерпретаційної, гармонізуючої та стабілізуючої.

Порівняльно-правовий (компаративний) метод відіграв ключову роль у дослідженні американської та європейської моделей конституційного судового діалогу. Він дозволив виявити їхні спільні риси, відмінності, сильні та слабкі сторони, а також оцінити можливості адаптації цих моделей до умов України.

Серед спеціально-юридичних методів значне місце посів формально-юридичний (догматичний) метод, який застосовувався для аналізу нормативно-правової бази конституційного судочинства в Україні та зарубіжних країнах, тлумачення конституцій, законів про конституційні суди та регламентів, а також для формулювання авторських дефініцій поняття «конституційний судовий діалог», його ознак і форм.

Історико-правовий метод дозволив простежити еволюцію ідеї судового діалогу від класичних теорій конституціоналізму у США, Франції та Німеччині до сучасних транснаціональних практик, з особливим акцентом на розвиток

діалогу в рамках Європейського Союзу та Ради Європи після Другої світової війни.

Метод правового моделювання було використано для конструювання оптимальної моделі конституційного судового діалогу для України з урахуванням національних конституційних традицій, євроінтеграційного вектора та необхідності збереження суверенітету в конституційній сфері.

Методи систематизації та узагальнення дали можливість упорядкувати форми конституційного судового діалогу, визначити їхні критерії та сформулювати практичні рекомендації. Функціональний підхід застосовувався для з'ясування ролі судового діалогу в забезпеченні динаміки конституційного права та балансу між стабільністю і розвитком. Аксіологічний підхід було використано для обґрунтування необхідності здійснення діалогу в межах спільних конституційних цінностей, а метод інтерпретаційного аналізу — для вивчення практики тлумачення конституцій крізь призму діалогічного підходу.

Емпіричну базу дослідження становлять рішення Конституційного Суду України, Федерального конституційного суду Німеччини, Верховного суду США, Конституційної ради Франції, Суду Європейського Союзу, Європейського суду з прав людини, а також конституційних судів Польщі, Італії, Іспанії, Південної Африки та інших держав.

Комплексне використання методів забезпечило об'єктивність, всебічність і наукову достовірність результатів дослідження, дозволивши поєднати теоретичну глибину з практичною спрямованістю.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає як у теоретичному, так і в практичному значенні.

Теоретичне значення роботи полягає в суттєвому розвитку теорії конституційного правосуддя, порівняльного конституціоналізму, теорії судової влади та теорії джерел конституційного права. Запропонована концепція конституційного судового діалогу заповнює важливу наукову лаку в українській юридичній науці та формує нову парадигму розуміння динаміки конституційного права в умовах глобалізації.

Практичне значення дослідження проявляється в розробленні цілісної теоретико-методологічної концепції конституційного судового діалогу та обґрунтуванні конкретних механізмів її реалізації в національній правовій системі. Таким чином, дисертація не лише заповнює суттєву теоретичну прогалину в українській конституційно-правовій науці, а й пропонує практичні інструменти підвищення ефективності конституційного правосуддя України в умовах європейської інтеграції.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до плану наукових досліджень кафедри відповідно до наукових тем кафедри «Процесуальне право: теоретико-правові засади, нормативно-правове забезпечення та перспективні напрямки розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U103394), «Реформування процесуально-правових інститутів адвокатури, прокуратури та суду в умовах особливих правових режимів» (державний реєстраційний номер 0125U003449), НДР «Впровадження стандартів юстиції Європейського Союзу у перехідне правосуддя України та інтенсифікація їхньої продуктивності цифрових рішень» (4/46 державний реєстраційний номер: 0126U000627).

2. Формування наукового завдання, нове вирішення якого отримано в дисертації.

Дисертацію Андрія Васильовича Ватаманюка присвячено комплексному аналізу конституційного судового діалогу. Конституційний судовий діалог у конституційно-правовому контексті являє собою теоретичну модель взаємодії між конституційними судами (або верховними судами, які здійснюють конституційний контроль) та іншими суб'єктами конституційного ладу. Він базується не на принципі одноосібного «остаточного слова» суду, а на динамічній ітеративній комунікації, у межах якої рішення суду провокує реакцію парламенту, виконавчої влади чи інших судових органів. Така взаємодія забезпечує уточнення змісту конституційних норм, їх своєчасне коригування та підвищення рівня легітимності конституційного регулювання.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у вирішенні важливого наукового завдання — комплексному теоретичному осмисленні конституційного судового діалогу як сучасної парадигми конституційного правосуддя.

На захист виносяться такі положення, які запропоновані вперше:

розроблено авторське визначення поняття «конституційний судовий діалог» та обґрунтовано його сутнісні ознаки (горизонтальність, добровільність, аргументативність, транскордонність, динамічність, легітимаційний характер);

сформульовано методологічні засади регулювання суддівського розсуду в контексті діалогічного підходу та запропоновано критерії його допустимості;

здійснено систематизацію конституційного судового діалогу за рівнем, суб'єктивним складом, формою та змістом;

проведено комплексне порівняльно-правове дослідження американської та європейської моделей конституційного судового діалогу, визначено їхні особливості та можливості адаптації до умов України;

обґрунтовано, що окрема думка судді конституційного суду є самостійною і повноцінною формою як внутрішнього, так і зовнішнього конституційного судового діалогу;

розкрито доктрину конституційних запозичень як самостійну форму судового діалогу та розроблено критерії її легітимного застосування в Україні;

доведено правову природу конституційного діалогізму як сучасної парадигми розвитку конституційного права, яка синтезує національний суверенітет і транснаціональну інтеграцію конституційних цінностей.

Удосконалено:

теоретико-методологічний інструментарій дослідження суддівського розсуду в конституційному правосудді шляхом запровадження діалогічного виміру;

підходи до розуміння механізмів взаємодії національних конституційних судів з наднаціональними юрисдикціями (ЄСПЛ, Суд ЄС) крізь призму діалогічної парадигми;

класифікацію форм конституційного судового діалогу, доповнивши її новими критеріями та змістовними характеристиками;

методичні засади використання іноземної конституційної юриспруденції в мотивувальній частині рішень Конституційного Суду України;

рекомендації щодо процедурної імплементації елементів судового діалогу в діяльність Конституційного Суду України (зокрема, зміни до Закону України «Про Конституційний Суд України» та його Регламенту).

Набули подальшого розвитку:

теорія конституційного правосуддя та конституційного процесу в частині визначення сучасних форм і механізмів взаємодії конституційних судів;

концептуальні положення порівняльного конституціоналізму щодо взаємодії національних і наднаціональних правових систем;

теорія джерел конституційного права України шляхом обґрунтування діалогічного характеру формування конституційних стандартів;

вітчизняна наукова думка щодо суддівського активізму та суддівського самообмеження через запровадження діалогічної моделі як оптимального балансу між ними;

дослідження ролі окремих думок суддів у забезпеченні легітимності та динаміки конституційного правосуддя.

3. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених.

Здобувач показав високий рівень теоретичної підготовки. У дисертаційній роботі проведено аналіз та систематизацію наявних публікацій, а також ґрунтовний аналіз судової практики, що відноситься до теми дисертаційного дослідження. Показано ряд поточних задач, що стоять перед законотворцем, досягнуто високий рівень обізнаності відповідного законодавства та наукових досліджень інших учених за темою дисертації.

3. Використання результатів роботи.

Подане дисертаційне дослідження Ю.І. Бурдейного містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації для використання в освітньому процесі юридичного факультету, зокрема при викладанні обов'язкової навчальної дисципліни «Правнича аргументація» та дисципліни вільного вибору «Європейські стандарти судової діяльності» ОП Право .

А також у процесі підготовки навчально-методичних посібників, які можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи студентів та аспірантів.

4. Повнота викладу матеріалів в публікаціях та особистий внесок здобувача в публікації.

Основні положення та висновки дисертації опубліковано в чотирнадцяти наукових працях, з яких чотириох, одній праці у виданні, включеному до переліку наукових фахових видань України та проіндексованому у наукометричній базі даних Scopus у фахових виданнях України, одна у розділі зарубіжної колективної монографії, у восьми тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Ватаманюк А.В. Міжнародний конституційний діалог. Юридичний науковий електронний журнал №10/2022. С. 779-780
2. Ватаманюк А.В. Діалогічна теорія конституційного судочинства. Аналітично-порівняльне правознавство. № 6 (2022). С. 53-55
3. Ватаманюк А.В. Конституційний діалог та судовий активізм. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». Випуск 78: частина 1.2023. С.90-93
4. Ватаманюк А.В. Американська модель конституційного діалогу: у справах Ейхіна та Антілефа перед Конституційним судом Чилі. Аналітично-порівняльне правознавство №4/1, 2025. С. 177-181

Наукові праці у виданні, включеному до переліку наукових фахових видань України та проіндексованому у наукометричній базі даних Scopus:

5. Vatamaniuk A. Constitutional judicial dialogue: international standards and judicial practice. Конституційно-правові академічні студії. Випуск 1/2025. С. 50-58

Розділ монографії

6. Ватаманюк А.В. Європейська модель конституційного судового діалогу. Topical Issues of Procedural Law in Ukraine : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2025.p. 117-134.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Ватаманюк А.В. Конструктивний судовий діалог. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (21 жовтня 2022р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2022. С.172-175.

8. Ватаманюк А.В. Альтернативний погляд на конституційне тлумачення: конституційний контекстуалізм. Конституційна та адміністративна процедура: міжнародний досвід та національна практика. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (2 травня 2023р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2023. С.29-31.

9. Ватаманюк А.В. Юридична визначеність як основний принцип конституційного діалогу. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2023р., Чернівці)/ редкол.:О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2023.С. 202-204.

10. Vatamaniuk A. Curtea constituțională și judecătorii: un dialog continuu. Права людини та публічне врядування в сучасних умовах: Матеріали VII Міжнародного правничого форуму, 28 травня 2024 р., м. Чернівці/ Уклад. І.В. Ковбас, І.І. Бабін, О.І. Ющик, І.Ж. Торончук, П.І. Крайній. Чернівці : Технодрук, 2024. С. 208-210.

11. Ватаманюк А.В. Інституційний судовий діалог і теорії демократії. Європейські стандарти демократії та прав людини: виклики війни і потреби євроінтеграції : Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди дня Конституції України (20 червня 2024 року, м. Львів) / [уклад. О.М.

Бориславська, проф. Т.М. Слінько, О.В. Щербанюк, І.Я. Заяць]. – Львів ; Харків ; Чернівці : ЛНУ імені Івана Франка, 2024. С. 127-128

12. Ватаманюк А.В. Вертикальний діалог між вітчизняними та європейськими Суддями. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2024р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2024. С.92-96.

13. Ватаманюк А. Американська модель конституційного судового діалогу як стандарт належної правової процедури. Конституційні засади належної правової процедури: виклики євроінтеграції: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 червня 2025р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2025. С. 206-209.

14. Vatamaniuc A.V. Caracteristicile juridice ale dialogului judiciar constituțional și tipurile acestora. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2025р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2025. С. 259-262.

Результати дисертаційної роботи повністю відображені в публікаціях. Постановки задач належить науковому керівнику. Усі результати, включені до дисертації, були отримані автором особисто, проте постійно обговорювалися з науковим керівником.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць здобувача та Протоколу контролю оригінальності дисертаційної роботи встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

5. Апробація матеріалів дисертації.

Дисертація обговорювалась на засіданнях кафедри процесуального права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Основні положення дисертаційного дослідження та висновки доповідалися автором на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: VI Міжнар. наук.-практ. конф. (21 жовтня 2022р., Чернівці),

Конституційна та адміністративна процедура: міжнародний досвід та національна практика. Міжнар. наук.-практ. конф. (2 травня 2023 року, Чернівці), Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: VII Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2023р., Чернівці), Права людини та публічне врядування в сучасних умовах: VII Міжнародного правничого форуму, 28 травня 2024 року, Європейські стандарти демократії та прав людини: виклики війни і потреби євроінтеграції: Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди дня Конституції України (20 червня 2024 року, м. Львів), Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2024 року, Чернівці), Конституційні засади належної правової процедури: виклики євроінтеграції: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 червня 2025 року, Чернівці), Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2025 року, Чернівці).

6. Оцінка мови та стилю дисертації.

Дисертація Андрія Васильовича Ватаманюка є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, котре має суттєве значення для конституційно-правової науки та правозастосовної практики. Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження.

7. Дотримання нормативних вимог щодо оформлення дисертації.

Дисертація Андрія Васильовича Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» виконана та оформлена на належному рівні, відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (із змінами, внесеними згідно з Постановам Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), «Вимогам до оформлення дисертацій», затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки

8. Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертація Андрія Васильовича Ватаманюка «Конституційний судовий діалог», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08-Право за спеціальність 081-Право за її актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язання проблеми, практичним значенням отриманих результатів відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (із змінами, внесеними згідно з Постановам Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.).

За результатами публічної презентації результатів дисертації та їх обговорення на засіданні кафедри процесуального права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича №13 від 13.03.2026 року дисертацію Конституційний судовий діалог «Конституційний судовий діалог» рекомендовано до захисту в разовій спеціалізованій раді для здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08-Право за спеціальність 081-Право.

Голова засідання кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

завідувачка кафедр процесуального права

к.ю.н., доц.

Ауріка ПАСКАР

